

אבא דגול או אבא חבר: הוויכוח בין יעקב ליוסף

איך יעקב אינו מאמין ליוסף? כיצד אפשר להבין את העובדה, שיעקב אינו סומך על הבטחת בנו ותובע ממנו להניח יד תחת ירכו ולהתחייב בשבועה שייקח אותו לארץ ישראל, ואף אחרי השבועה, יעקב כורע ומשתחוה לפני בנו? וכי יעקב אינו מאמין להבטחת יוסף - האדם הכמעט יחיד בכל התנ"ך שמכונה "צדיק"?

ב"ה | פרשת ויחי | ה'תשפ"ה

אינם מחברים ביניהם. יש המויות חינוכיות גדולות שמשמשות כדוגמה רמה ונישאה ליעד נעלה, אבל אינם קרובים לעולמם הנוכחי של התלמידים. מנגד, יש מחנכים שהם חלק מעולמם של התלמידים, אבל יוצרים בינוניות ומוותרים על האיכות הגבוהה הנשקפת מרחוק.

המחנך האידיאלי הוא זה שמצליח להחזיק את החבל משני קצותיו: גם להציב רף גבוה לשאוף אליו, וכך בכך להיות חלק מעולמו של התלמיד ולהעניק לו יד להעפיל אל היעד.

הבה נדון בתמיהה אדירה בפרשת השבוע: איך יעקב אינו מאמין ליוסף? כיצד אפשר להבין את העובדה, שיעקב אינו סומך על הבטחת בנו "אנכי אעשה כדברך" ותובע ממנו להניח יד תחת ירכו ולהתחייב בשבועה שייקח אותו לארץ ישראל, ואף אחרי השבועה, יעקב כורע ומשתחוה לפני בנו? וכי יעקב אינו מאמין להבטחת יוסף - האדם הכמעט יחיד בכל התנ"ך שמכונה "צדיק"?

הרבי מפתח יסוד כביר, שמשקף את תפישת המנהיגות של הרבי בעצמו: יעקב ידע שיוסף חולק עליו בהגדרת תפקיד המנהיג. בעוד שיעקב דרש להוביל אותו לארץ ישראל, יוסף מבקש מבניו את ההיפך: להשאיר את ארונו במצרים עד היציאה משם. שכן יעקב ויוסף חלקו בחריפות על מהות אחריות המנהיג: האם הוא הראשון שעוזב ומסמן את היעד הנעלה מכל להגיע אליו, או הוא האחרון שעוזב ומחבר את היעד הסופי לעולמם הנוכחי של התלמידים? כמובן, שני התפקידים נצרכים במקביל ושניהם בכלל הגדרת התפקיד של המחנך.

ריקי¹ היא נערה ממשפחה חסידית מניו-יורק, שהחלה לסטות מדרך התורה. קבוצת חברות ירודה סחפה אותה וצורת הלבוש השתנתה, עולמה הפנימי חווה זעזוע וגם שעות החזרה הביתה. מערב לערב הייתה מתאחרת שעת ההגעה והוריה לא ידעו מנוח. הם הסבירו לה שוב ושוב שאינם הולכים לישון, עד שרואים אותה פותחת את הדלת ונרגעים, אבל היא כבר איבדה את השליטה על עצמה.

פעם עברה שעת חצות והיא לא חזרה, גם אחת עברה, ורק לאחר שתיים נשמע קול המפתח. אביה הרגיש שכוחותיו נגמרים והוא מוכרח להעביר לה מסר חריף. "הלילה תישני בחדר המבוא הסגור לביתנו, לפני דלת הכניסה, כדי שתרגישי את הדאגה שאנו חשים מדי לילה". הוא הוציא את המזרון, השמיכה והכרית שלה וגם צלחת מוכנה לארוחת ערב.

המומה התיישבה על המזרון, ואז ראתה אותו מוציא כיסא וכרך גמרא ומתיישב לידה. "את לא תישני כאן לבדך, אני אשב כל הלילה לצידך ואלמד את חוק לימודי".

כל הלילה התהפכה על המזרון. בעומק נפשה חשה את האהבה שלו והחיבור שאינו פוסק. היא תפשה כמה הוא מאמין בה ומצפה לעתיד אחר ממנה, ובבוקר כמו נולדה מחדש. החום שנוצר ביניהם הרים אותה מעל כל הקשיים בדרכה.

הורים ומחנכים נושאים שני תפקידים: להציג יעד אליו צריכים להגיע, וגם לנהל את הדרך המוליכה אליו. כלומר: לחבר את היעד אל הנקודה בה נמצא התלמיד כרגע ולגרום לו להבין שהיעד רלוונטי כאן. אלו שני תחומים שונים לחלוטין, שרוב המחנכים

1. שמעתי את הסיפור מהרה"ח שבתי סלביצקי.

יוסף נרתע ומתחייב בפיו: "אנכי אעשה כדברך". אני מתחייב בהתחייבות גמורה למלא בקשתך, בלי הצעד החריג של הנחת היד על ירך אבי.

ו'יאמר אנכי אעשה כדברך' - **מדרש שכל טוב**: מפני שהיה יוצא ירכו, לא רצה ליגע במילתו.

הבה"ג לומד הלכה מסירובו של יוסף לבקשת אביו: אסור לבן לראות את מקום המילה של אביו ולכן יש אומרים שאסור לאב ובנו להיות יחד בבית המרחץ.

בעל הלכות גדולות כיבוד אב ואם סימן נו: יש אומרים שאסור לאדם ליכנס למרחץ עם אביו, ר' יהושע אומר משום שלא יגלו ערוה זה עם זה, דכתיב 'ויכסו ערות אביהם'. וב- שעה שאמר יעקב ליוסף 'שים נא ירך תחת ירכי' - לא עשה כן, אלא רק כתיב השבעה לי וישבע לו.

אבל יעקב אינו נסוג. הוא מבין את הרתיעה ומוותר על היה, אך מתעקש על שבועה ולא הבטחה.

ו'יאמר השבעה לי' - **ר' אברהם בן הרמב"ם**: אע"פ שאתה רוצה, חזק את העניין בשבועתך.

יוסף נשבע לאביו לקיים בקשתו. ואז מתרחש צעד שלישי לא צפוי: יעקב כורע ומשתחוה לפני בנו, כאות להתבטלות וכניעה בפני מלכותו.

ו'ישתחו ישראל על ראש המיטה' - **רש"י**: השועל בזמן מלכותו - השתחוה לפניו.

רש"י מסביר את השתחוואת האב לבנו, באמצעות משל עוקצני של חז"ל (מגילה טז): בעלי החיים עושים תורנות בתפקיד המלוכה על היעה. בכל חודש מולך בעל חיים אחר וגם השועל מולך חודש. אולם השועל לא ראוי להיות מלך. הוא רק פוליטיקאי מצוי, שמתקדם בזכות חלקקות לשונו. בכל זאת אומרת חכמת החיים: "תעלה בעיניך סגיד ליה"!. זה היום שלו ותשתחוה לפניו. וכך למרות שמעלת האב גדולה ממעלת הבן, בכל זאת 'כשצריכים לחלוב את הפרה - כורעים לפניו!...".

וכל לומד אינו מוצא נפשו: וכי יעקב לא האמין ביוסף שיקיים מצוות כיבוד אב ויציית לבקשות אביו?! במיוחד לאחר שיוסף מתחייב "אנכי אעשה כדברך" ובכל זאת יעקב תובע שבועה ומשתחוה לפניו?!

2. אבן עזרא: למה בקש ממנו שישבע לו וכי היה חושדו שלא יקיים דברו?!

ב. חומש בראשית עומד להסתיים ועמו פרק החיים הסוער של יעקב אבינו. האב קורא ליוסף אל המיטה ומפציר בבקשה אחרונה:

1. בראשית מז: ויקרבו ימי ישראל למות ויקרא לבנו ליוסף ויאמר לו אם נא מצאתי חן בעיניך שים נא ירך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים: ושכבתי עם אבתי... וקברתני בקברתם ויאמר אנכי אעשה כדברך: ויאמר השבעה לי וישבע לו וישתחו ישראל על ראש המטה.

יעקב מבקש מיוסף במילים נרגשות לגמול עמו "חסד של אמת": חסד ללא ציפייה לתמורה, משום שכבר לא יהיה בעולם הזה כאשר החסד יתרחש ולא יוכל להשיב עליו ליוסף.

רש"י: חסד ואמת - חסד עם המתים הוא חסד של אמת, שאינו מצפה לתשלום גמול?!

יעקב מפציר בבנו לקחת את ארונו לארץ ישראל ולקבור אותו עם אבותיו במערת המכפלה. רש"י מביא שלוש סיבות לכך, שיעקב אינו מוכן להיטמן באדמת מצרים אפילו רגע.

רש"י: סופן להיות עפרם כנים, ושאינ מתי חוצה לארץ חיים אלא בצער גלגול מחילות, ושלא יעשוני מצרים עברי-דה זרה.

א. עפר מצרים צפוי ללקות ככנים ויעקב אינו רוצה שגופו ילקה מהכנים. ב. המת הקבור בחוץ לארץ, עתיד להתגלגל בתחיית המתים במחילות במעמקי האדמה עד ארץ ישראל והוא צער גדול לגוף. ג. יעקב גם חושש שהמצרים יהפכו את מקום קברו לפולחן עבודה זרה.

המהר"ל מסביר כי שלוש הסיבות נועדו לסגור את יוסף מכל פינה ולמנוע כל עיכוב בנשיאת יעקב לארץ. יוסף יכול לקבור את אביו בארון ואז גופו לא יתמלא כינים מעפר מצרים, אבל תהיה בעיית גלגול מחילות וגם עשיית קברו למקום עבודה זרה. מנגד, יוסף יכול לקבור את אביו באדמה כדי למנוע עבודה זרה לגופו, משום שהטמון באדמה הוא חלק מהקרקע ואין בו דין עבודה זרה, אבל יהיו הבעיות האחרות של כינים וגלגול מחילות. יוסף יכול גם לטמון את אביו באופן זמני במצרים ולקחת את עצמותיו בצאתם ואז אין לחשוש לגלגול מחילות בתחיית המתים, אבל עדיין יהיו הבעיות האחרות האמורות.

כאן מתרחש דבר תמוה ביותר. יעקב לא מסתפק בבקשה נרגשת מבנו ("חסד ואמת") ובהנמקה רחבה ומשולשת מדוע זה כה חשוב לו, אלא מוסיף ודורש צעד חריג: "שים נא ירך תחת ירכי". להניח ידו על מקום המילה של אביו כדי להישבע בנקיטת חפץ של מצווה.

2. הרי נאמר (מועד קטן כח) "דיספד יספדוניה ודיקבר יקברוניה", היינו שהמספיד וקובר לאחרים זוכה שיספידוהו ויקברוהו ומדוע הוי חסד של אמת? אלא רש"י מדקדק "שאינו מצפה לתשלום גמול", היינו שאיש אינו מחכה לזכות לגמול זה...!

יתירה מכך: מעבר למצווה הכללית לכבד אב, יש מצווה מיוחדת לקיים דברי המת, כפי שחז"ל לומדים מפסוק בהמשך פרשתנו, וכיצד יעקב חושד ביוסף שלא יקיים דברי המת?

מדרש הגדול: 'ויעשו בניו לו כן כאשר ציווים' - אמר להם יעקב, יוסף ולוי אל ישאו מיטתי, יוסף מפני שהוא מלך ולוי שעתידי לשאת ארון הברית. וכסדר הזה עשו לי: שלשה ישאו המיטה מצפון ושלשה מדרום ושלשה מה- מערב ושלשה מהמזרח, וכסדר הזה אתם עתידים לעשות גדלים במדבר ושכינה באמצע, ועשו לו כן, ומכאן אמרו **מצווה לקיים דברי המת.**

הרעיון של מצווה לקיים דברי המת הוא, שלמרות שאין לדבריו תוקף קנייני אחרי מותו והוא אינו בעל הבית על רכושו שעבר ליורשיו, בכל זאת מצווה לקיים דבריו. השואל ומשיב, הרב יוסף שאול נתנזון, מגדולי הפוסקים לפני כמאתיים שנה, מסביר שזה חסד שעושים עם המת, שכולנו עומדים במקומו להיות הממשיכים שלו ולעשות חפצו כאילו הוא עדיין עמנו.

שואל ומשיב מהדורא תניינא סימן א: הוא עניין חסד של אמת שעושים עם המתים, שהמת אין לו לעשות עוד [ואנו כאילו עומדים במקומו לעשות חפצו].

למשל, מת שמבקש שלא יספידוהו - אין מספידים אותו. מת שמבקש שישאירו את דירתו לילדיו ולא ימכרו אותה - מקיימים את דבריו, ועוד. הסיפור המבהיל הבא³, מעיד על קדושת דברי המת והכתפיים הרחבות שנדרשות כדי לשנות מדבריו במקרה הצורך: אישה באה לפני המהרש"ל, מגדולי מפרשי התלמוד והחכמי אשכנז לפני כ-500 שנה, וסיפרה שבעלה הכריח אותה לפני מותו, להישבע שלא תינשא שוב. כעת מבקשת מהמהרש"ל להתיר את השבועה, משום שיש לה ילדים קטנים שצריכים אבא מחנך ומפרנס. המהרש"ל התיר השבועה והורה לה להתחתן. אולם כמה ימים אחרי החתונה היא חלתה מאוד, עד שהגיעה לשערי מוות. בני המשפחה זעקו לרחמים לפני המהרש"ל והוא נכנס לחדרו וקרא לפני הקב"ה: "גלוי לפניך שפסקתי כדין וכיצד היא תינזק מהכרעת דין אמת?". מיד לאחר מכן התעוררה האישה וירדה ממיטתה בריאה.

כיצד, אם כן, יעקב חושד בבנו שלא יקיים דברי המת ותובע ממנו

שבועה בנקיטת חפץ?

לבסוף, קשה להבין את הצעד האחרון בו נוקט יעקב, כשהוא משתחוה לפני בנו: הרי זה מנוגד למצוות מורא אב? התמיהה קשה שבעתיים להסברו של רש"י, "השועל בזמן מלכותו השתחוה לו" - וקשה מאוד להבין: וכי יעקב צריך להחניף לבנו כדי לקיים בקשתו הנפשית שבקעה מעומק לבו?!

בהערה⁴ הובאה העשרה המחדדת את התמיהה האחרונה.

ב. הרמב"ן עונה בפשטות: יעד הלחץ לא היה יוסף, אלא פרעה. יעקב לחץ על יוסף, אבל כיוון למלך מצרים. יעקב ידע שיוסף רוצה לקיים התחייבותו, אבל עתיד לעמוד בפני קיר בלתי-עביה מלך מצרים ייפגע מהבקשה לקחת את יעקב לארץ ישראל ויטען נעלב: וכי מצריים טובה רק בשביל להינצל מהרעב ולא להיטמן בה?!! במיוחד שפרעה הכיר בגדלותו של יעקב, שכן ברגע שיעקב הגיע למצרים פסק הרעב ואם כן ירצה שבעתיים שקבר הצדיק יהיה במדינתו ויגן עליה.

לכן יעקב מצייד מראש את יוסף בכוחות ותוקף שיעמדו מול פרעה. הוא משביעו וכורע לפניו, הכול כדי להעמידו במדרגה אחרת לגמרי בבואו לפני פרעה. כדברי הרמב"ן מפורש בתורה. פרעה אומר ליוסף 'עלה וקבור את אביך כאשר השביעך', ומשמע כי השבועה היא זו שלכדה אותו.

3. רמב"ן: לא היה יעקב חושד בבנו הצדיק האהוב לו שיי- מרה על מצות אביו ועל אשר הבטיחו ואמר 'אנכי אעשה כדברך'. אלא עשה כן לחזק הענין בעיני פרעה, אולי לא ייתן ליוסף רשות להפרד ממנו ויאמר לו שלח את אחיך ואת עבדיך ויעלוהו שם, או שיחפוץ פרעה שיקבר הנ- ביא בארצו לכבוד להם ולזכות. ולכן השביעו כי לא יהיה נכון להעבירו על שבועתו. וגם יוסף יצטרך יותר להשתדל בענין מפני השבועה. וכן היה הדבר [כפועל], כמו שאמר (להלן נ 1) 'עלה וקבור את אביך כאשר השביעך'.

רש"י מוסיף לקמן כי השבועה הייתה צעד מתוחכם במיוחד למלכד את פרעה. יוסף נשבע בעבר לפרעה לשמור על כבודו ואם פרעה היה דורש מיוסף להפר השבועה לאביו, יוסף היה טוען שגם הוא מותר להפר שבועתו הישנה לפרעה.

3. https://beinenu.com/sites/default/files/alonim/271_12_80.pdf.

4. הגמרא מסתפקת (קידושין לג) לגבי 'בנו והוא רבו של אביו, מהו לעמוד מפני אביו?'. במקרה שהבן עולה על אביו והפך להיות רבו של אביו, האם הבן צריך לעמוד כשהאב נכנס לחדר והאם האב צריך לעמוד בפני הבן שהוא רבו? הפוסקים חולקים להלכה: הרמב"ם סובר שהבן עומד מפני האב והאב אינו עומד מפני בנו, אבל הרא"ש סובר ששניהם יעמדו זה מפני זה. הרא"ש מוסיף ומספר על המהר"ם מרוטנבורג, שמיום שעלה לגדולה, לא הקביל פני אביו, כדי שלא ייווצר מצב שאביו יעמוד לפניו.

בכך מבאר הרבי שאלה מעניינת (ליקוטי שיחות ה/310): בסוף פרשת נח נאמר שתרח מת בחרן. רש"י מבהיר שתרח לא באמת מת אז וחי עוד שבעים שנה אחרי לכת אברהם לארץ ישראל. רק שהתורה רוצה למנוע שאלה על אברהם, שהניח אביו בחרן והלך לארץ ישראל, לכן אומרת שתרח מת שהרשעים קרויים מתים.

אבל עדיין עולה השאלה: איך באמת הניח אברהם את אביו וזקן ללא כבוד? לפי הרא"ש הנ"ל אפשר ליישב, שדווקא בגלל זה עזב אברהם את חרן. רש"י מביא על הפסוק 'ואתה תבוא ל אבותיך בשלום', שתרח חזר בתשובה בסוף ימיו והובטח לאברהם שיגיעו להיכלו של אביו. כך שתרח היה התלמיד של בנו ולמד אמונה מאברהם. לכן לפי הרא"ש הנ"ל, היה עליו לעמוד בפני אברהם, וכיון שכן, עזב אברהם את חרן, כדי שלא ייווצר מצב שאביו עומד לפניו.

אם כן, מתחזקת הקושייה בפנים: כיצד יעקב משתחוה לפני יוסף ומביכו במצב שאבא כורע לפני בנו?

ג. יעקב חושש **מיוסף עצמו** ולא רק מפרעה, משום שהוא יודע שיוסף חולק עליו בגישתו. בעוד שיעקב מפציר בכל לשון לקחת אותו מיד לארץ ישראל ולא לעכבו רגע במצרים, יוסף יבקש מבניו את ההיפך הגמור. כך מסיימות המילים האחרונות בפרשתנו:

4. בראשית נ: ויאמר יוסף אל אחיו אנכי מת ואלוקים פקד יפקד אתכם והעלה אתכם מן הארץ הזאת אל הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב... והעלתם את עצמתי מזה: וימת יוסף בן מאה ועשר שנים ויחנטו אתו ויישם בארון במצרים.

מדהים. יוסף מבקש להישאר עם אחיו במצרים עד היציאה משם ולצאת האחרון בסוף הטור. יחלפו יותר ממאה שנה, בהן יוסף יהיה קבור בארון בארץ מצרים ורק אז לאחר יציאת מצרים, יוליכו אותו בניו אל מקום הקבורה הנעלה השמור לו בעיר שכם הקדושה בארץ ישראל.

רש"י מסביר בפשטות בספר שמות:

רש"י שמות יג, יט: ולמה לא השביע את בניו שישארוהו לארץ כנען מיד כמו שהשביעו יעקב? אמר יוסף: אני שליט

נאמר בתהלים: "עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים, שפת לא ידעתי אשמע". מה זה "יהוסף"? ומה הקשר בין צאתו של יוסף על ארץ מצרים ל"שפת לא ידעתי אשמע"? אלא שהחוק במצרים חייב את המלך להכיר שבעים לשון. כאשר יוסף עלה על כס המשנה למלך, בא מלאך והוסיף לשמו את האות ה' ומתוכה קיבל חכמה להכיר שבעים לשון. יוסף עלה לדבר לפני פרעה וגילה שפרעה אינו מכיר לשון הקודש. לכן נשבע לו שלא יגלה לאיש את חסרון השפה שלו. השבועה היא העניקה כעת ליוסף את האליבי כעת, שפרעה יעריך את שבועתו לאביו.

רש"י: פרעה היה ירא לומר ליוסף עבור על השבועה, לפי שאמר לו יוסף: אם כן אעבור שבועה שנשבעתי לך, שלא אגלה על לשון הקודש שאני מכיר בו עודף על שבעים לשון ואתה אינך מכיר בו.

בהערה⁵ הובאה תוספת לדברי הרמב"ן ורש"י. ועוד הרחבה עמוקה ומעניינת⁶, הקשורה לצום עשרה בטבת שיחול ביום שישי הקרוב.

מכאן נתקדם לתפישה מרוממת שבונה רבינו אודות עומק הוויכוח בין יעקב ליוסף (ליקוטי שיחות כה/271 ואילך, שם/478 ואילך).

5. בכך מבאר הרבי (ליקוטי שיחות לה/213) את עומק המשל שהביא רש"י "תעלא בעידינה סגיד ליה": תכלית ההשתחוואה לפני השועל היא כדי לתת לו **כוח ותוקף** במלוכה. להיותו השפל שבחיות, שהגיע לשם רק מחמת חלקלקות לשוננו, הוא מגיע לעמדת המלכות ונתקף אימה מגודל התפקיד. לכן משתחוים לפניו – לא כדי להחניף לו גרידא, אלא הרבה יותר: כדי לשדר בו אמון והערכה.

לכן יעקב השתחוה לפני בנו, בידעו את גודל האתגר שיעמוד מול פרעה, השתחוה כדי לסומכו בתוקף ועוז.

6. בתוך דברי הרמב"ן, כלול מסר רב משמעות: יעקב מקדים ומצייד את יוסף בנשק כנגד הניסיון שיתערור מול פרעה, כדי **שיתעלה הרבה מעל הניסיון ובכלל לא יעמוד מולו פנים בפנים**. יעקב אינו משגר את יוסף אל הניסיון ואומר 'סומך עליך ויהיה בסדר', אלא מצייד אותו בכוחות חזקים שיגרמו לו להתעלות הרבה מעבר לו. מכאן שההתמודדות עם ניסיון היא כזו שמרחיקה את הניסיון מעבר לטווח המפגש הישיר והמאבק הצמוד עמו. הדברים קשורים במיוחד לביאורי הרבי אודות חומרת צום עשרה בטבח (כפי שהארכנו בשיעור אשתקד לפרשת וייגש-עשרה בטבת). הצום נושא חומרה עצומה על כלל הצומות ובמובן מסוים הוא החמור ביותר מכל תעניות השנה. הוא הצום היחיד שיכול לחול ביום שישי, כפי שיקרה השבוע, וכך ממעט מקדושת השבת, שנכנסים אליה בצעה האבודרהם מוסיף, שאילו היה חל בשבת, היה רוחה את השבת כמו יום הכיפורים. שכן נאמר ביחזקאל: "בעצם היום הזה סמך מלך בבל על ירושלים" ולומדים שהצום חייב לחול בעצם היום הזה.

הדברים תמוהים: הרי הצום מזכיר רק את המצור סביב חומות ירושלים ועדיין לא קרה דבר ממשי בתוך העיר, עד שנתיים וחצי לאחר מכן, בשבעה עשר בתמוז ותשעה באב? כיצד יתכן שזיכרון המצור הוא יותר חמור מהאסון עצמו בנפילת העיר והמקדש? איך המבוא יותר חמור מהסיפור עצמו?

הרבי מבאר (ליקוטי שיחות כ/355 ובכ"מ): הנביא רוצה לרמוז את סכנת המצור במובן הרוחני. מהרגע שהיצר צר על העיר קטנה, זאת רק שאלה של זמן מתי יפיל אותה ויפרוץ פנימה. המצור הוא עיקר החורבן כי ההתחלה היא הכול ומכאן זה רק המשך והתגלגלות הדברים.

המשמעות המעשית היא, שאסור לתת ליצר דריסת רגל ראשונית אפילו **במחשבה** ואפילו **באיסור קל של דברי סופרים**. שכן ברגע שהיצר מאתר זיו קל להתיישב עליו, הוא כבר חוזר לתוכנו ומכאן ימצא רגע חולשה כדי להפיל האדם כולו ח"ו. ויש להאריך.

למה הדבר דומה? ישראל ורינה ישראלי הגשימו חלום חיים. לאחר שנים בהן תרו אחרי נכס להקמת בית החלומות, איתרו וילה בהרצליה פיתוח מול הים. הנכס עלה עשרה מיליון שקל והשיפוץ עוד חמישה מיליון. רינה השקיעה קרוב לשנתיים בבנייה מחודשת של הנכס, היא סרקה את אולמות התצוגה היוקרתיים בארץ וישבה מול מעצבים אניני טעם. התוצאה עלתה על הציפיות. זה היה שילוב של יוקרה עם הבנה משובחת.

רגע לפני שהחלו להיכנס האורחים לחגיגת חנוכת הבית, הקיש אדם על הדלת. הוא הציג את עצמו כתייר מניו יורק שמבקש לקנות וילה ברחוב. "ראיתי את הארמון שבניתם וזאת טירת חלומות. קחו שמונה עשר מיליון שקל ותמכרו לי את הנכס". ישראל לא הקשיב לפרטי ההצעה. "השקענו כאן את הנשמה ולא נעזוב". "עשרים, עשרים ושניים מיליון שקל, רק תמכרו לי", אבל ישראל רץ לקבל את האורחים שהתאספו בחצר המוארת. בלילה הופיע האיש שוב והעלה את ההצעה לעשרים וחמישה מיליון שקל. אבל ישראל ביקש לישון.

מהנהודניק ראה שלא יוכל לשכנע, הופיע עם רעיון חדש: "החלום שלי הוא להשיג גישה חופשית אל חוף הים הפרטי שלך. קח מאה אלף דולר ותתיר לי לחצות בכל שעה את קומת הכניסה המובילה אל החוף. בנוסף, תמכור לי מסמר על הקיר בקומת הכניסה כדי שאוכל לתלות עליו את החליפה כשאני יורד לים". ההצעה נשמעה מפתה ובעל הבית הסכים.

באמצע הלילה נשמעו דפיקות: השותף מבקש לרדת אל הים ורוצה לתלות את החליפה על המסמר. אחרי יומיים הביא את כל המשפחה לראות את המסמר ואחרי שלושה ימים התיישב ליד המסמר וסירב לעזוב. כך התיש אותם, עד שבעלי הבית נשברו והעבירו לו את כל הנכס... הנמשל בעבודת האדם לקונו מובן מאליו.

חבוש מתיר עצמו מבית האסורים וכדי שיהודים יהיו מסור-גלים לצאת מגלות מצרים, עליהם להיות קשורים עם ארץ ישראל, עם דרגה שלמעלה מבית האסורים.

הייתי במצרים והיה סיפק בידי לעשות, אבל בני לא יני-חום מצרים לעשות.

הדברים הם יסוד מרכזי במשנת רבינו ומבאר בהם כמה רעיונות. נזכיר שניים: אחת התמיהות הקשות במקרא היא חרון האף על משה והגזירה הנחרצת להשאירו במדבר. כל לומר נדהם: איפה גישת המחילה וארך אפיים האלוקי? כיצד יתכן שהקב"ה מחל למנשה המלך שלא היה רשע כמותו, ובלבד שלא יגידו שנסגרה דלת בפני בעלי תשובה, וסירב למחול על חטא אחד של גדול הנביאים?

התשובות רבות, אבל הרבי מביא תפישה מטלטלת (שיחת י שבט תשי"ד ובכ"מ): זה לא היה עונש למשה, אלא תמצית המנהיגות היהודית. משה נשאר עם דורו במדבר. מנהיג יהודי לא עוזב ראשון את המדבר, אלא אחרון וכיון שדורו של משה מתו בחולות המדבר, משה נשאר עמהם שם. לעתיד לבוא בתחיית המתים, הקב"ה יזכר ככל דורו שקבור סביבו ויחיה את כולם בזכות משה.

המדרש מביא משל מדויק: אדם איבד מטבעות במקום חשוך במדבר וביקש מאנשים עוברים להאיר לו עם פנס. כששמעו שמדובר בסכום פעוט, התעלמו והמשיכו הלאה. מה עשה? זרק מטבע זהב בין המטבעות הקטנים וכך עצרו לידו כדי למצוא את הזהב. אמר הקב"ה למשה: אם בני עמך יישארו על ארמת המדבר, מי יעתיר עבורם בתחיית המתים? לכן אני משאיר ביניהם 'מטבע זהב' מושלמת - את הנשמה החד-פעמית של גדול הנביאים, ובזכותך גם הם יקומו ויעלו לארץ ישראל.

כך מבאר הרבי שם את העובדה שאדמור"י חב"ד טמונים בחוץ לארץ. משום שרוב החובל עולה אחרון. תפקיד המנהיג הוא לתת לאנשים את ההשראה לצאת לדרך ולהאמין שהיא אפשרית מהנקודה הנמוכה בה נמצאים. העובדה שיש להם חלקת 'ציון' קדושה במקום הגלות, מעניקה להם את הכוח להתעלות ולהתרומם מעל תלאות הגלות בהיותם עוד בתוכה.

בדרך דומה מבאר הרבי במקום אחר את ההלכה הסתומה בכל התורה, ששלמה המלך אמר עליה: "אמרת אחכמה והיא רחוקה ממני". ההלכה הקשה בפרה ארומה היא (לא כיצד הפרה מטהרת, אלא להיפך): **מדוע הפרה מטמאת?** מדוע "פרה מטהרת טמאים ומטמאת טהורים", ו"כל הכהנים העוסקים בפרה מתחילה ועד סוף נטמאים בטומאה קלה המצריכה טבילה במקווה"?

כאן מלמדת התורה את מהות תפקידו של המטפל: ייעודו אינו להצביע על היעד אליו אמור התלמיד להגיע, אלא לגרום לתלמיד לרצות לצאת לדרך. להאמין שהוא מסוגל להשיג את היעד הרחוק. לשם כך חייב המחנך לרדת לעולמו של התלמיד ולתת לו יד.

הגישה האינסטינקטיבית בחינוך שוללת את הרע ומוקיעה אותו, וזאת כדי לזעזע את התלמיד להתרחק מהשלילי. אבל הוקעת הרע אינה מוציאה את התלמיד לדרך. להיפך: היא מטמיעה בו הרגשה שהוא מחוץ למשחק. לכן עבודתו של המחנך הפוכה: לעמוד לצדו ולתת כביכול לגיטימציה מסוימת למצבו, ומתוכה להבדיל בין החטא ובין החוטא ולעודד יכולת לקום.

הצדיק רבי נחמן מברסלב מביא משל מפורסם: בן מלך השתגע

אולם דברי רש"י אינם מספקים. היה על יוסף לפחות להתייחס לבקשת אביו שנאמרה רק בפסוקים הללו ולהתנצל שלצערו אינו יכול להעמיס על בניו משימה בלתי אפשרית. אבל יוסף אינו מתייחס בכלל לבקשת אביו ופשוט מבקש את ההיפך הגמור.

בין יעקב ליוסף שרר ויכוח מהותי אודות תפקידו של הצדיק: האם הצדיק יוצא ראשון או אחרון. האם המנהיג צועד בראש הטור ומסמן את היעד אליו אמורים להגיע או צועד בסוף הטור ומוביל את דרך החתחתים המוליכה אל היעד. יעקב סבר שהצדיק צריך לרחף גבוה מעבר לגלות. הוא אמור להיות נישא מעליה, כדי לייצר שאיפות גדולות. אבל אם יהפוך להיות חלק מהגלות, מי יזכיר לבניו שהגלות אינה היעד. כדברי חז"ל: "אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים".

אולם יוסף סבר כי הצדיק הולך עם ובראש העם. הוא מחבר את היעד הרחוק אל ההווה הקשה של הדרך ומרים אותם לעשות את המסלול. כמו המשיח שפגש רבי יהושע בן לוי על פתח העיר רומי, שהיה יושב ומחליף את התחבושת על פצעי רגליו, כך הצדיק חווה בעצמו את הסתרי הפנים והניסיונות הרוחניים של הגלות ומתנשא מעליהם, ומעודד לקום ולהמשיך לצעוד לארץ ישראל.

יוסף ידע שבניו עתידים לעבור את כל מוראות הגיהנום במצרים. הם עלולים לשקוע בתוך הגלות כמציאות סופית. לכן דורש להיקבר במצרים כדי להעניק להם את הגאווה במעמקי השכול. בבוא הימים הנוראים כששוט הקלגסים המצריים יונף על ראשם, כאשר ילדים רכים יושלכו באכזריות אל מי היאור וכאב הגלות ילפות אותם כמציאות סופית שאין ממנה תקומה - הם יזכרו ביוסף המשנה למלך, ששלט במצרים עצמה והתנשא מעליה ויזכרו שהוא נמצא עמהם בעת צרתם.

הם יחשבו על סיפור החיים של יוסף: החושך שחווה מול האחים שרצו לגמור את חייו, מול פיתויי אשת פוטיפר ובור הכלא במצרים ואיך גורלו התהפך לשלוט על המדינה ולהציל העולם מהרעב - וסיפורו יעורר השראה שהחושך מואר בנוכחות אלוקית. הגלות אינה שטח מחוץ לתחום, אלא גם בהסתרה שבתוך ההסתרה נמצא ה' יתברך.

מנגד, יעקב טען, שאם כל כך טוב במצרים, למה ירצו לצאת? אם אתה בן אהוב בין כך ובין כך, למה תרצה לחולל שינוי בחיידך? תפקידו של הצדיק הוא לעמוד בפסגת הקדושה, לעורר שאיפות ענקיות, ולהזכיר לתלמידיו כי מקומם הוא מעל ומעבר לחושך הגלות, בגאולת עולם.

כמובן, זה וויכוח שאין בו דעה אחת צודקת. שתי השיטות נדרשות, אבל יעקב בחר בזו ויוסף בזו.

ליקוטי שיחות כה/272: יוסף קידש את מצרים עצמה ולכן ארונו נשאר עם ישראל בכל זמן גלות מצרים, כדי שזו כותה תהיה יחד עמהם בגלותם במצרים. לכן יעקב דורש ממנו שבועה על התחייבותו להוליכו תיכף לארץ ישראל, כי מצד עניינו של יוסף היה צפוי שיעקב יישאר דווקא במצרים וזכותו תגן על בניו שם. מנגד, יעקב סבר שאין

בהערה⁷ הובאה תוספת מדהימה מספרי פולין.

לסיום: שתי הגישות של יעקב ויוסף נוגעות לכל הורה ומחנך: האם לחנך מבחוץ או מבפנים? ישנו מחנך העומד בראש בית המדרש ומציב מודל לאן להגיע. הוא תלמיד חכם עצום שעוסק בתורה יומם וליילה, הוא אינו יודע את שמות התלמידים, אבל גאוותם היא להיות תלמידיו וללכת באורחותיו. מנגה, יש מחנך שהולך עם תלמידיו את הדרך. הוא חווה את חייהם לפני ולפנים, הוא מכיר בחטאיהם וטעויותיהם וילווה אותם גם לקצין חוקר במשטרה. שם מוצא מילה טובה ועידוד להמשיך לרוץ.

כשילד מקבל עונש מהמורה, יש שתי תגובות: יש ילד שאומר: "רק שאבא שלי לא ישמע". ויש ילד שאומר: "אני חייב להתקשר לאבא שלי לספר איזה יום היה לי...".

שתי השיטות מרכיבות את ההליך החינוכי ושתיהן נדרשות גם יחד. הורה צריך להיות גם גבוה מהילדים ולהציב דוגמה חיה של יראת שמים ולימוד תורה קבוע, ויחד עם זה, לשמור על זמנים של קרבה והזדהות שיגרמו להם לרצות ללכת בדרך.

נסיים: ספר בראשית נחתם במילים קשות: "ויחנטו אותו ויישם בארון במצרים". והרי זה מנוגד לכלל המקובל "ומסיימים בטוב"? הרי כל דרשן מסיים בנימה חיובית של תקוות הגאולה וכיצד ספר בראשית חותם במותו וקבורתו של יוסף באדמת מצרים?

הרבי ביאר פעמים רבות שלא סוף יש כאן אלא התחלה. מכאן שואבים יהודים את העוצמה לשרוד את קשיי הגלות - מ"ויישם בארון במצרים", ממקום מנוחתו של נשיא הדור עמם בגלותם, המוכיחה כי הגלות עצמה מוליכה לגאולה ומכוחה נזכה בקרוב ממש להקיצו ורננו והוא בראשם.

נסיים בסיפור מושלם: הרב משה אורנשטיין הוא ראש ישיבת חב"ד בנתניה. בשנת תשמ"ט למד במסגרת ה"קבוצה", שנה שלמה בה הבחורים לומדים בחצרו של הרבי. ביום חמישי, י' תמוז, אחיו התחתן בארץ והוא חש רצון עז להשתתף בחתונה. אולם השבת שאחרי החתונה, י"ב תמוז, חג הגאולה, הייתה אמורה להיות מיוחדת מאוד עם התועדות של הרבי, ולא עלה בדעתו לפספס אותה. אורנשטיין החליט לטוס לחתונה ולצאת מהארץ ביום שישי בבוקר ולהגיע לניו-יורק בשלוש אחר הצהריים, כחמש שעות לפני הדלקת הנרות. ההורים כעסו על הסיכון, החברים ירדו עליו שזה לא חלק מבחינה הלכתית, אבל הוא התפתה להעז.

ביום שישי בבוקר עלה על הטיסה לניו-יורק והתעורר בשתיים וחצי בצהריים, לקראת הנחיתה. הוא חגר את חגורת הביטחון וצהל על הצלחת התכנית. אבל המטוס חג והסתובב ולא נחת. הקברניט הודיע כי מחמת ערפל מעל שדה התעופה קנדי, הם ינחתו לנחיתה ביניים בבוסטון. אורנשטיין התנחם בכך שיעשה את השבת בבוסטון, אבל הצוות לא פתח את הדלתות. זאת הייתה נחיתה ביניים קצרה,

והתעקש שהוא תרנגול הודו. הוא פשט את בגדיו ואכל את העצמות תחת השולחן. הובאו פסיכולוגים שדיברו אליו מילים יפות, אבל הוא דחה אותם. פעם בא חכם אחר, פשט בגדיו והתיישב על הרצפה. החכם צעד על ארבע ואכל את הפירורים מתחת לשולחן. כשהנסיך שאל את החכם מיהו, אמר החכם שהוא תרנגול הודו כמותו. אחרי כמה שבועות בהם התיידדו שני התרנגולים, לבש החכם חולצה ואמר שתרנגולי הודו לובשים חולצה. הנסיך הסכים גם ללבוש חולצה. אחר כך לבש החכם מכנסיים וגם הנסיך לבש מכנסיים. אחר כך טיפס אל השולחן ואכל ארוחה נורמלית וגם הנסיך הצטרף, עד שהחזיר אותו לשפיותו...

הרעיון הוא שלפעמים מואס הנסיך בבגדי בן המלך. הסתירות והקונפליקטים מטריפים אותו ומנגוני ההגנה בתוכו קוראים לו לברוח למקום פשוט וחסר דרישות. כשבאים החכמים ומעוררים אותו שהוא טועה, הם מעמיקים את התסכול שלו ומזכירים עד כמה הם גבוהים והוא נמוך. עד שבא חכם שפושט בגדיו הנאים ויושב **אתו על הקרקע**. הוא אינו מכחיש את כאב הנסיך, אלא מצדיק אותו. הוא נותן לגיטימציה למקומו הנמוך של החוטא ומשם יכול להרימו.

הרבי סיפר שני סיפורים מדהימים הלוקחים את זה יותר רחוק: פעם עזר האדמו"ר האמצעי בפתאומיות את פגישות היחידות. אנשים שבורים המתניו ימים ושבועות, אבל הכל פסק. אחרי זמן גילה הרבי דבר מנבכי נפשו: "כשנכנס אלי אדם ליחידות ומתלונן על בעיה ברוחניות, כשל או כתם, אינני משיב לו עד שאני מוצא משהו מזה בעצמי. אולם נכנס אדם והתלונן על חטא שפל, שלא יכולתי למצוא אפילו דומה אצלי. הרגשתי שנוצר נתק ביני ובין הציבור ואיני יכול לשמש לו כמדריך. לכן הפסקתי היחידות. לאחר התבוננות נוספת הצלחתי למצוא משהו בעצמי וחזרתי לקבל אנשים ליחידות.

כך ידוע הסיפור עם הרבי הרש"ב שהיה ילד צעיר ושיחק רבי וחסיד עם אחיו המבוגר, זלמן אהרן. לבסוף אמר הרש"ב: "אחי הוא אינו רבי אמתי, כי רבי אמתי נאנח לפני שנותן תיקון...".

התועודיות תשמו ד/454: הביאור בעניין 'טומאת כל העור' סקים בפרה': ידוע הסיפור שאירע אצל האדמו"ר האמצעי, שתוכנו שנתנית תיקון וסדר תשובה לזולת יכולה להיות רק כשישנה שייכות מסוימת - בדקות דקות - למצבו של הזולת... ולכן כדי לטהר יהודי שנגע בטומאה עד לטומאה הכי חמורה דהיפך החיים, צריך שתהיה למיטה שייכות מסוימת (בדקות) למצב דהיפך הטהרה. אמנם לא באופן חמור כמותו ח"ו, שאז לא יכול לטהר אותו שהרי אין חבוש מתיר עצמו, כי אם בדקות בלבד, טומאה עד הערב בלבד, ואז נקל יותר להרגיש את מצבו של הזולת ולסייע לו.

7. תמיהה ידועה: כיצד אהרן היה שותף ברמה מסוימת לעשיית העגל ובכל זאת מתמנה לכהן גדול המכפר על ישראל? ה"מאור ושמש", מגדולי אדמו"ר החסידות בפולין, כותב נקודה מפעימה (פרשת בהעלותך): "אהרן הכהן נבחר לכהונתו, מפני שהיה בו שמץ מהם והיה יכול להביאם אל התשובה". החיסרון הדק אצל אהרן, היה זה שהפך אותו מתאים לתפקיד הייחודי שנועד לו.

משה הוריד את התורה מלמעלה, ואהרן העלה אותה מלמטה. משה הציב את היעד, ואהרן לימד את הדרך להגיע אליו. תפקידו של אהרן היה להרים אדם שנפל לתחתית החטא ולהשיב האמון ביכולתו לשוב. והדרך להציל טובע היא לקפוץ לתוך המים ולהירטב בעצמך. זאת הן מצד האדם המגביה, שעליו להיות מסוגל להבין מציאות חטא, כדי למצוא את המילים הנכונות להעניק תקווה. והן מצד מבקש התשובה השואף לעלות: לראות ברבו דמות מבינה ומזדהה עם מורכבות חייו ואפילו מודל של אדם שעבר את התהליך בעצמו וניצח.

עד שיתבהר השדה בניו-יורק והם יצאו בחזרה. אורנשטיין ביקש בהתרגשות מהצוות לרדת מהמטוס, אבל הקברניט יצא והבטיח כי הם ינחתו בניו-יורק לפני שקיעת השמש. זה קרה כשלוש דקות לפני השקיעה.

את קידוש ליל שבת הוא עשה בטרמינל, עם שתי פיתות שאמו ארזה לו לפני הנסיעה. הלילה עבר עליו כשהוא מיוסר מהשטות הנערית שלו. בחמש בבוקר יצא אל תחנת המוניות, ניגש לנהג פורטוריקני חביב והסביר כי הוא רוצה ללכת ברגליו לשכונת קראון-הייטס, אבל אינו יודע את הדרך. הנהג הבין את הבעיה, לקח ממנו את התיק, נסע לאט בצד הדרך והבחור צועד אחריו ברגל. לאחר צעדה ארוכה, הוא ראה מרחוק כמה דמויות מתקרבות. היו אלו חמישה חברים (בהם אחי הגדול, רבו של כפר חב"ד, הרב מאיר אשכנזי)

שידעו כי הוא אמור לנחות לפני שבת ויצאו לחפש אותו.

הם הגיעו ל-770 זמן קצר לפני ההתוועדות. אורנשטיין הנסער תפש מקום בפינה וקיווה שהאדמה תבלע אותו והרכי לא יביט בו. הייתה התוועדות שמחה עם כמה שיחות, ולפתע, רגע לפני הסיום, הרכי אמר: "ישנם אורחים שהגיעו מארץ הקודש לחגוג כאן את חג הגאולה. בין הבאים ישנם כאלו שיש להם ספקות המבלבלים האם הגיעו על פי ההלכה? אז שיאמרו 'לחיים' ויצאו מכלל ספק ... וגם ינגנו ניגון של ארץ ישראל, ויהי רצון שסיום הניגון יהיה כבר בארץ הקודש עצמה".

אורנשטיין ידע שהוא זכה לאבא נצחי.

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל
ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי

ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי

להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב

השיעור המלא באתר
haravshneor.co.il